

quod respondeo quod in baptismo peccata penitus quæ ante baptismum erant delcantur. Quapropter originalis impotentia justitiam habendi, jam baptizalis non imputatur ad peccatum, sicut prius. Quemadmodum igitur impotentia habendi justitiam prius excusare non ³³³⁵ poterat absentiam justitiæ, quoniam ipsa ³³³⁶ erat in culpa: sic post baptismum illum omnino excusat ³³³⁷, quia remanet sine omni culpa. Unde fit ut justitia quæ ante baptismum debebatur ab illis sine omni excusatione post baptismum ab illis non exigatur ³³³⁸, quasi ex debito. Quandiu ergo sola originali impotentia non habent

A justitiam, non sunt injusti, quoniam non est in eis absentia debitæ justitiæ. Non enim est debitum quod sine omni culpa est impossibile. Quare si sic moriuntur ³³³⁹ qui non sunt injusti, non damnantur, sed et justitia Christi qui se dedit pro illis, et justitia fidei matris Ecclesiæ quæ pro illis credit, quasi justitiam salvantur. Hæc breviter de originali peccato, pro capacitate intellectus mei, non tamen affirmando quam conjectando dixi, donec mihi Deus melius aliquo modo revelet ³³⁴⁰. Si cui vero aliter visum fuerit, nullius respuo sententiam, si vera probari poterit ³³⁴¹.

107 DECLARATIO CUJUSDAM IN EUMDEM LIBRUM.

Quidam quod hic dicitur (*supra*, cap. 7), scilicet in semine quo concipitur homo, non magis esse culpam aliquam, vel originalem, vel actuale, quam est in sputo vel sanguine, si quis mala voluntate expuat, aut de sanguine suo aliquid emittat, reprehendunt; falsum esse hoc astruentes, quod in ipso semine sit quidam fomes peccati et corruptionis naturæ humanæ, et inde origo peccati originalis. Sed si ab eis quæretur quid appellent fomitem peccati qui [*al.*, quod] in illo sit, et corruptionem naturæ; non video quid respondere possint de ratione: nulla enim res ratione carens, vel ad peccatum incitare potest, vel ad virtutem, ut ait Ambrosius de sacram., serm. primo. Judæus urceos baptizat et calices, quasi insensibilia vel culpam possint habere, vel gratiam. Quod igitur nec culpam potest habere nec laudem, non potest fomes esse peccati, vel virtutis. Tale est semen quo concipitur homo, cum sit insensibile; ergo insensibile semen illud, cum in eo non sit nec esse culpa possit, nec est, nec esse potest fomes peccati. Quod autem in eo ipso sit causa corruptionis humanæ naturæ, non videtur; si vocant corruptionem eam quæ de peccato processit, et cum peccato inest. Est enim quædam naturæ nostræ corruptio, quæ de peccato quidem processit; sed cum peccato inest aliquando, aliquando cum peccato non inest corruptio illa, quæ tantummodo pœna est, et non peccatum, ut, morbi corporum nostrorum, et aliæ incommoditates, et mors ipsa: quæ corruptio sine peccato fuit in corpore Christi, et sine peccato mortali est in sanctis hominibus in hac vita, eadem cum peccato inest peccatoribus. Hæc corruptio non habet causam in semine, nec ex semine, licet pertranseat in omnes qui gignuntur paterno semine. Sed cum sit pœna peccati, habet causam in peccato primi parentis, propter quod inflicta est non semini insensibili, sed eis qui sentire et sustinere debent molestiam afflictionis. De hac autem corruptione oritur quædam alia corruptio, quæ in semine quidem est, non autem a semine causam habet, ut cum de morbidis parentibus semen morbidum forinatur in morbidam prolem, de qua medici considerant: sed in hac nec culpa est originalis nec actualis. Et de hac non puto eos dicere. Si autem vocant corruptionem ipsum peccatum, quomodo quædam potest dici corruptio virtutis; ea longe [*al.*, alia est]

B est a prædicto semine: ut præmissa Ambrosii docet auctoritas. Quid ergo appellant fomitem peccati, vel corruptionem naturæ, quæ est in semine? Forte dicere volent quod hæc auctoritas vera sit, sed de seminibus ex quibus homines sint, sic vera esse non possit: sicut etiam ab Ambrosio de illis dictum non fuerit. Nam quod in tali semine sit peccatum ostendit Augustinus in secundo libro (cap. 8) de nuptiis et concupiscentia. Natura seminis [*al.*, hominis], inquit, habet auctorem Deum, in qua ex vitio inobedientiæ trahitur originale peccatum. Nam si semen ipsum nullum habet vitium, quid est quod scriptum est in libro Sapientiæ? *Non ignorans quoniam nequam est eorum natio, et naturalis malitia ipsorum, et quoniam non poterat mutari cogitatio illorum in perpetuum* (Sap. xii, 10). *Semen enim erat maledictum ab initio*. Nempe de quibuscumque dicat ista, de hominibus dicit. Quomodo est ergo cujuslibet hominis malitia naturalis, et semen maledictum ab initio? nisi ad illud respiciatur: quod per unum hominem peccatum in mundum, et per peccatum mors (Rom. v): et ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt. Cujus autem hominis cogitatio non potest mutari in perpetuum? nisi quia per seipsam non potest, nisi gratia divina subveniat: qua non subveniente quid sunt homines, nisi quod ait Petrus apostolus (cap. ii, 12), velut muta animalia procreata naturaliter in captivitate, in interitum? Hæc Augustinus. Ecce, aiunt, habetis in hac auctoritate, culpam esse in semine. Eis ergo, qui hæc præterdunt, respondeamus: Primo, dicant unde ostendere possint Augustinum sensisse hoc [*al.*, his] de ipso semine, quo homo seminatur. Semen enim æquivoce dicitur, et de eo quod est causa, et de eo quod est ex causa, ut illud: *Semen Abraham sumus* (Joan. viii, 33). Juxta quem modum, semen maledictum est, id est illi sunt maledicti, qui sunt de semine vel generatione in malitia perseverantium, si ipsi sunt in eodem perseverantes. Non ita est, aiunt. Dicit enim hoc manifeste Augustinus quærens quomodo est cujuslibet hominis malitia naturalis, et semen maledictum ab initio. Cujuslibet, inquit, hominis malitia naturalis, et semen maledictum ab initio. Sicut enim cujuslibet hominis malitia est naturalis: ita cujuslibet hominis semen maledictum. Dicimus quia

VARIÆ LECTIONES.

³³³⁵ Igitur impotentia habendi justitiam, prius excusare non *mss. et edit. Goth.* igitur excusare prius non poterat absentiam justitiæ *ms. Thuan.* 391 igitur prius excusare non poterat absentiam justitiæ ³³³⁶ Quoniam ipsa *ms. Vict.* 19 quando ipsa ³³³⁷ Omnino excusat *ms. Thu.* 591 omnino excusare ³³³⁸ Ab illis non exigatur *ms. Thu.* 591 *omit.* non ³³³⁹ Quare sic moriuntur *mss.* Quare si sic moriuntur ³³⁴⁰ Aliquando melius revelet *mss. Vict. Bec. Gem. Thu.* melius aliquo modo revelet ³³⁴¹ *Ms. S. Mich.* Explicit Liber de Conceptu Virginali *ms. Vict.* 3 Explicit Liber Anselmi Cantuariensis archiepiscopi, de Conceptu Virginali, et Originali peccato. *Ms. Thuan.* 391 Explicit Liber de Conceptu Virginali, et de peccato Originali, domini Anselmi *ms. Thuan.* 546 Explicit Liber Anselmi Cantuariensis archiepiscopi, de Conceptu Virginali. *Ms. Cister.* Explicit Liber Anselmi Cantuar. archiepiscopi, de Originali peccato. *Declaratio quæ sequitur non exstat in præfatis mss.*

non valet hoc zeugma, id est repetitio, a superiori; nec ipse Augustinus eam repetitionem fecit. Quare non cogitur consentire eam facientibus, sed sic dicimus: cujuslibet hominis malitia est naturalis, et ipse est semen maledictum; non ejus semen maledictum, quia in eo non est peccatum. Vel possumus figurative dicere ipsum semen maledictum esse pro eo, quod ex eo erunt qui maledicti erunt; juxta illud: *Maledicta terra in operibus tuis* (Gen. iii, 17), id est opera tua in terra. Non enim terra maledicta est, cum ipsa alibi dicatur sancta, licet eam peccatores operentur; ut, *locus in quo stas terra sancta est* (Exod. iii, 5), alioquin eadem et maledicta, et sancta esset. Sic *semen maledictum*, quia maledicti qui ex semine. Juxta quem modum Anselmus noster optime et vere exponit illam auctoritatem Job de immundo semine, quod tamen in se neque immundum est, neque maledictum. Imo, inquirunt, de semine, quod est materia carnis humanæ, videtur dicere Augustinus, dum sic incipit: *Nam si semen ipsum nullum habet vitium*: ad quid enim fieret relatio per *ipsum*. Non enim præcessit [*al.*, processit sermo de] sermo nisi de semine? Sed sæpe fit per hoc pronomen non relatio, sed proprietatis quedam expressio ejus rei, quæ in causa dicti est? ut etiam Palladius de rusticatione incipit: Pars prima est prudentiæ, ipsam, cui præcepturus est, æstimare personam. Nulla igitur per *ipsam* fit relatio, sed proprietatis ejus quæ in persona est expressio; ac si dicat ipsam personam, id est virtutem, vel scientiam, vel dignitatem, vel artem, vel professionem personæ, vel tale quid ejus. Sic et hic accipitur, *ipsum*, cum de semine agitur, quasi dicat: Ipsum semen, id est ratio seminis ea est ut non sine vitio sit. Nam si non in vitio est, si nullum habet vitium, quid est quod scriptum est? etc. Adhuc [*al.*, Ad hoc] respondemus: Quidquid sit de relatione, vel de proprietatis expressione per hoc pronomen, *ipsum*, in semine nullum esse peccatum probat Augustinus, aliam quæstionem faciens Hieron. de origine animæ dicenti quod quotidie Deus creat novas animas. Quod Augustinus recipiens, nec improbens, quærens autem quid Hieronymus respondeat objectis, quæstionem talem facit ei in epistola de origine animæ. Si anima hujus infantuli recens nati infundendo creata est, et creando infusa, quando vel quomodo peccavit in Adam? Hæc quæstio nunquam posset esse illius, qui diceret in semine, quo concipitur homo, esse peccatum originale. Diceret enim ei: Quid quæris hoc [*al.*, hic], quod tu ipse indubitanter fateris, in semine peccatum et vitium, quod trajicitur de primo homine in omnes posteros? frustra quæris quomodo peccavit, qui seminaliter de Adam processit: semen autem culpam secum trahit. Hoc, inquam, diceretur ei. Quare, si hæc Augustinus sentiret, nunquam Hieronymus eam quæstionem faceret; huic autem quæstioni nihil est a Hieron. responsum; nec eam ipse August. solvit, qui de origine animæ nullam certam sententiam protulit. Videant [*al.*, Vide autem] moderni præceptores quomodo eam solvant. In tantum per ipsum Augustinum obtinimus, in auctoritate ejus supraposita, non eum intellexisse de semine, quod sperma est, hoc quod dixit in semine esse vitium. Rata est ergo sententia **108** Ambrosii et nostri Anselmi, generaliterque [*al.*, generaliter quæ] intelligenda est quod in re sensibili nec gratia sit, nec culpa. Attamen adhuc opponunt de auctoritate Joannis Damasceni, qui dicit quod post conceptum sive consensum beatæ Virginis Spiritus sanctus superveniens omne peccatum in ea purgaverit, et omnem fomitem peccati. Et inde, credo, volunt habere auctoritatem, quod oportet aliquatenus semen illud virginale, licet non esset ex viri commistione, tamen mundatum esse a peccati fonte, Spiritus sancti operatione. Ad hoc respondemus nihil nos Joanni Damasceno in dictis suis præjudicare, utpote quod ejus scripta nulla legerimus, nisi quatenus ea, ab aliis in testi-

monium introducta, multis in locis cognovimus. At nobis promptum est Hieronymi nostri sanctissimi et doctissimi testimonium ferre in contrarium dicentis in sermone de Assumptione ejusdem Domine et Reginæ nostræ: Beata, inquit, et gloriosa Virgo Maria, quamvis dum incomparabilis esset universis quæ sub cælo sunt, virginibus, ut decenter posset in se suscipere Divinitatis admisionem, salva utraque natura, tamen cum gratia repletur, cum Spiritu sancto perfunditur, cum Spiritu sancto obumbratur, fit pretiosior meritis, celsis sublimior fastigiis, pulchrior sanctitate, gloriosior suorum meritis et prærogativis meritorum, ita ut nullis jam visibus sit ipsa eadem mancipanda, nisi divinis. Rogo te, Joannes Damascene, vel quicumque se in tali sententia, quod putes [*al.*, in sententia qui putas] beatam Dei matrem post annuntiationem sancti Angeli, tunc primum in superventione Spiritus sancti amisisse vel peccatum, vel fomitem peccati. Rogo, inquam, te per eandem beatam *θεοτόκον*, desiste, noli æmulari in malignantibus, cessa sincerissimum vas incrustare, solve calceamenta pedum tuorum, quæ impediunt progressum rectæ intentionis tuæ. Siquidem zelum Dei habes in hac parte, sed forte non secundum scientiam. Forsitan enim putas in hoc errore, Deo te obsequium exhibere: quod si nolueris cessare, scito quod terra hæc quam calcas devorat habitatores suos, ultionem faciens in omnes filios diffidentiae. Adhuc audi quid dicat inde nostrorum temporum Spiritus sancti organum beatus Bernardus abbas Clarevallensis. *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi* (Luc. i, 35). Superius dicta est *gratia plena*, et nunc quomodo dicitur: *Spiritus sanctus superveniet in te*: etc. Nunquid potuit repleti gratia, et necdum habere Spiritum sanctum, cum ipse sit dator gratiarum? Si autem jam Spiritus erat in ea, quomodo adhuc, tanquam non venit, superventurus repromittitur? An forte ideo non dicit simpliciter: *veniet in te*, sed addit *superveniet*: quia et prius quidem fuit in ea per multam gratiam, sed supervenire nuntiatur, propter abundantioris gratiæ plenitudinem, quam effusus est super illam? At vero cum plena sit, illud amplius quomodo capere poterit? Si autem aliquid [*al.*, aliud] plus capere potest, quomodo ante [*al.*, autem] plena fuisse intelligenda est? An prior quidem gratia ejus tantum repleverat mentem; sequens vero et ventura perfundere debet, quatenus scilicet plenitudo Divinitatis, quæ ante in illa, sicut et in multis sanctorum, spiritualiter habitat; etiam, sicut in nullo sanctorum, corporaliter in ipsa habitare incipiat? Quid est, *virtus Altissimi obumbrabit tibi*? Qui potest capere, capiat: et forte propter hoc maxime dictum sit, *obumbrabit tibi*: quia res nimirum in sacramento erat, et quod sola per se Trinitas in sola [*al.*, in solo], et cum sola Virgine voluit operari, soli datum est nosse, cui soli datum est experiri. Hæc nos quidem breviter introduximus contra hoc quod opponunt de Joanne Damasceno cui nos dare determinationem præsumptuosum esset, quia quo sensu dixerit penitus ignoramus. At si ille Hieronymo et nostris contraria hic dixit; libet in hoc eodem potius adherere non ei, sed Hieronymo et nostris. Opponitur adhuc Anselmo nostro, quod in hoc libro dixerit, quod nulla veritas, nullus intellectus permittit ad hominem de sola Virgine conceptum, et de peccata massa peccatricis aliquid [*al.*, aliud] potuisse vel debuisse accedere [*al.*, accedere], etiamsi non esset Deus, quamvis de illa massa esset assumptus. Dicunt enim Christum non potuisse, nec voluisse peccare, non quia filius Virginis, sed quia Deus fuit. Christus, aiunt, nec voluit, nec peccare potuit: ergo Deus fuit. Quid ergo dicemus de sanctis angelis, qui ex gratia confirmationis non volunt, nec possunt peccare? Vel si Adam, antequam peccasset, aliquos qui ante ipsum in justitia confirmarentur genuisset; de illis quid dicemus? Utique

si illi, cum nec vellent nec possent peccare, non ideo Deus vel dii essent: sic [al., sicut] et in Christo videndum utrum quod peccare non potuit, nec voluit, sola Divinitas ejus homini unita in causa fuerit. Nam quod ipsa plurimum et maxime adjuverit [al., adinvenerit], omni constat fideli. Sed aliud est causam simpliciter esse; aliud causa supplementum conferre. Dicunt [al., dicent] forte quia post peccatum Adæ nulla caro mortalis non unita Deitati absque peccato esse prævaluit, vel prævalere potuit, quocumque modo Deus aliquem, vel aliquam absque semine viri creasset, dummodo de Adam esset. Sed cum hoc dicunt, causam peccati, ut supra, in semine ponunt: quod utique Deus sicut facit esse ex mare et femina, sic facere potest ex femina sola. Ipsi igitur solvant quæ supra diximus, et ex auctoritate et ex ratione: et libenter audiemus. Quod si non potuerint, constabit nobis sicut constat ex Anselmi ratione irrefragabili, quicumque gignitur alio modo quam Adam generavit, quod non teneantur præjudicio peccati originalis, quod per traducem ex Adam descendit; licet ille Deus non sit ut Christus fuit: et ita si voluerit non peccare, poterit et non velle peccare, cum

A posse non peccare valebit; donec ei confirmans gratia non posse velle, et non posse peccare superavit. Consentit nobis Augustinus in tertio contra Julianum (cap. 5): *Frustra, inquit, putas ideo in parvulis non esse delictum, quia sine voluntate quæ in eis nulla est, esse non potest. Hoc enim recte dicitur propter proprium cujusque peccatum; non propter primi [al., parentis] peccati originale contagium [al., delictum]: quod si nullum esset profecto nulli malo parvuli obstricti, nihil mali vel in corpore, vel in anima, sub tanta justæ Dei potestate parentur. Vide in his verbis, prudens lector, hanc maximam incurrere: a quocumque removeretur pœna peccati, ab eodem et peccatum removeretur, et non convertitur. A quibus ergo parvulis removeret in corpore et anima peccati pœnam Augustinus, prius ab eis removeri docet peccatum omne et contagium peccati. Illi ergo non essent nec Deus, nec dii; et tamen possent, si vellent, non peccare, et confirmati non possent peccare. Recte ergo et verissime Anselmus, quia cum eo est veritas, et filius veritatis Augustinus senserunt [al., omitt. senserunt].*

SANCTI ANSELMI

DIALOGUS DE VERITATE ⁵³¹²

109 PROLOGUS.

Tres tractatus pertinentes ad studium sacræ Scripturæ quondam feci diversis temporibus, consimiles in hoc quia facti sunt per interrogationem et responsum; et persona interrogantis nomine notatur discipuli ²³⁴³, respondentis vero nomine magistri. Quartum enim, quem simili modo edidi, non inutilem, ut puto, introducendis ad dialecticam, cujus initium est: De grammatico, quoniam ad diversum ab his tribus studium pertinet, istis nolo connumerare. Unus horum trium est De veritate: quid, scilicet, sit veritas, et in quibus rebus soleat dici; et quid sit justitia. Alius vero De libertate arbitrii, quid sit, et utrum eam semper habeat homo; et quot sint ejus diversitates in habendo, vel non habendo rectitudinem voluntatis, ad quam servandam est data creaturæ rationali; in quo naturalem tantum fortitudinem voluntatis ad servandam acceptam rectitudinem; non quomodo necessarium ad hoc ipsum illi sit, ut ²³⁴⁴ gratia subsequatur, ostendi. Tertius autem est De quæstione qua quæritur quid peccavit diabolus, quia non stetit in veritate: cum Deus non dederit ei perseverantiam quam nisi eo dante ha-

bere non potuit: quoniam si Deus dedisset, ille habuisset, sicut boni angeli habuerunt illam, quia illis dedit Deus. Quæm tractatum, quamvis ibi de confirmatione honorum angelorum dixerim, de casu diaboli titulavi: quoniam illud contingens fuit, quod dixi de bonis angelis; quod autem scripsi de malis, ex proposito fuit quæstionis. Qui videlicet tractatus, quamvis nulla continuatione dictaminis cohæreant, materia tamen eorum, et similitudo disputationis ²³⁴⁵ exigit, ut simul eo, quo illos commemoravi, ordine conscribantur. Licet itaque a quibusdam festinantibus alio ordine sint conscripti ²³⁴⁶, antequam perfecti essent, sic tamen eos, ut hic posui, volo ordinari ²³⁴⁷.

CAPUT PRIMUM.

Quod veritas non habeat principium, vel finem.

Disc. Quoniam Deum, veritatem esse credimus, et veritatem in multis aliis esse dicimus, vellem scire an ubicunque veritas dicitur, Deum eam esse fateri debeamus. Nam tu quoque in Monologio tuo (cap. 18, al. 17) per veritatem orationis probas summam veritatem non habere principium vel finem, dicens: « Cogitet qui potest, quando incipit, aut quando

VARIE LECTIONES.

²³⁴³ Collatus est Dialogus de veritate cum mss. Beccensi, Gemeticensi, Victorinis tribus alias notatis RR 3, GC 9, EE 13, uno Cisterciensi et uno bibliothecæ S. Michaelis in Monte, et cum editione Gothica. — Mss. Gem. Bec. 2 et S. Mich. Incipit Præfatio in subditos tractatus ms. Bec. 5 Incipit Præfatio in opus subditum. mss. Vict. 3, Bec. 1 et Cister. Incipit Præfatio Anselmi Cantuariensis archiepiscopi, in opus subditum ms. Vict. 9 Incipit Præfatio Beati Anselmi in librum de Veritate ²³⁴⁴ Nominis vocatur discipuli mss. Bec. 2. et Vict. notatur nomine discipuli ²³⁴⁵ Illi sit, sed ad hoc ut mss. illi sit ut ²³⁴⁶ Similitudo disputationis mss. Vict. 9 similitudo dispositionis ²³⁴⁷ Ordine sint conscripti ms. S. Mich. ordine sint transcripti ²³⁴⁸ Mss. Explicit Præfatio. Mss. Vict. 13 Liber de Veritate ms. Vict. 3 Incipit tractatus de Veritate compositus ab Anselmo archiepiscopo Cantuariensi. ms. Vict. 9 Liber magistri Anselmi, de Veritate. mss. S. Mich. Incipit de Veritate tractatus Anselmi archiepiscopi Cantuariensis ms. Bec. 6 et Cister. Incipit Tractatus de Veritate, editus ab Anselmo Cantuar. archiepiscopo